

O ROMÂNCA DE MARE EXCEPȚIE

Prea multe nu știm despre mari personalități ale istoriei noastre și-i bine că începem să aflăm... măcar acum! Prințesa Cantemir, cea dintâi fiică a lui Dimitrie Cantemir (născută la Iași, în 1700) ni se dezvăluie, la mai bine de două veacuri și jumătate de la moarte, ca fiind una dintre româncele de mare excepție, al cărei destin s-a întrețesut cu acela al lui Petru cel Mare! Datorăm această târzie recuperare unei cărți apărute recent la Editura Universității din Iași (***Prințesa Cantemir – portret de epocă și corespondență inedită***). Ion Druță a scris, la Moscova, o piesă dedicată prințesei (nu știu dacă s-a și reprezentat), iar prozatorul rus Granin o evocă într-un roman despre Petru I. Apariția editorială ieșeană oferă, acum, cititorului român prilejul de a cunoaște nu numai o „personalitate accentuată”, răzbătătoare, mereu neliniștită, înzestrată cu talente artistice și har epistolar, ci și viața cotidiană de la curtea țarului, doldora de sfărârii, lovituri de palat, cabale și „cumetrii” politice. În plus, oferă, indirect, un portret complet, nuanțat și convingător al lui Antioh Cantemir, cel mai tânăr ambasador – la 23 de ani! – din istoria Rusei (la Londra și, apoi, la Paris). Cartea, de o ținută științifică impecabilă, nu poartă semnătura unui singur autor, ci a unui „trio” alcătuit din Leonte Ivanov, Ștefan Lemny și Marina Vraciu. Redactor: Mariana Codruț. Firul începe să se depene de pe la 1711, anul bătăliei de la Stănilești, pe Prut, pierdută de Petru cel Mare și aliatul său, Dimitrie Cantemir, în fața oștilor turcești. Poate că, pentru români, va fi fost o înfrângere, să-i spunem astfel, benefică; în cazul unei victorii, nu se știe dacă n-am fi ajuns... republică unională! Familia Cantemir s-a bejenit, atunci, în Rusia, unde a fost ținută la mare cinste și înzestrată cu moșii de țarul reformator. Nu reiese clar, din întreaga documentație, dacă prințesa Maria a fost ori nu ceea ce numim o frumusețe. Într-un text referitor la muzica otomană (Maria cânta la spinetă) este prezentată ca o „frumusețe a epocii”. Nu astfel se auto-caracterizează în scrisorile către Antioh; avea însă și auto-ironie și, mai ales, din plin, alte însușiri ce o făceau admirată și invidiată – în primul rând, inteligența și cultura.

Acestea îl vor fi atras pe Petru I (care, de altfel, nu prea alegea...); legătura dintre cei doi, pe care Cantemir-tatăl și-ar fi dorit-o mai mult decât o simplă aventură, era cât pe ce să se soldeze cu o naștere ce ar fi complicat peste măsură (mai ales dacă nou-născutul era băiat; Petru n-avea decât două fete) încrângătura de interese a camarilei de la curte. Așa că, în 1722, Maria este „ajutată” să avorteze de însuși medicul țarului. O sursă literară (Granin) ne-o înfățișează pe Maria aruncând în foc bilețelele primite de la Petru... Substanța cărții o constituie adevăratul roman epistolar Antioh-Maria. Unic mijloc de comunicare, scrisoarea ajungea, în vremea aceea, greu și complicat (Antioh o înștiințează că va trimite plicul „cu una dintre primele corăbii de vară”) și era adesea interceptată, motiv pentru care se utiliza „limbajul ieroglific”, aluziv și codat. A revenit aparatului critic, bogat și exact, sarcina să „decodeze” trimiterile neclare. Fratele și sora se gratulau, conform uzanțelor epocii, cu formule de genul „stăpână mult stimată”, fără a ieși din tipicul adresării cu „Dumneavoastră” și niciodată depășind pe „dumneata”. Putem vedea aici, însă, și-o prețuire reală a unuia față de celălalt. Subiectele cel mai ades abordate: literatura, viața de la curte și grijile familiei. Maria citea enorm, nu numai literatură (avea obiecții la Boccaccio!), ci și lucrări de popularizare a științei – de regulă, în limba italiană. Sunt de-a dreptul spectaculoase nedumeririle ofuscate ale lui Antioh vizavi de libertatea absolută a presei engleze, comparativ cu cenzura la fel de absolută din Rusia țaristă, listele de mici comisioane solicitate (Antioh cerea „pânzeturii chinezești”, Maria îl ruga să-i procure „o jumătate de duzină de cuțite de desert“...), dar mai ales amănuntele legate de pețitoriile întemeiate pe rang și avere, ca și detaliile privind eternele „lucrături” subterane de la curte, evoluția oscilantă a influențelor, lupta pentru păstrarea averii moștenite de la Dimitrie ș.a.m.d. E-o carte densă și complexă, imposibil de rezumat aici, care se pretează la comentarii privind nu numai istoria în sine, ci și istoria culturii. Merită citită, cum se spune în limbajul cronicăresc, „cu grabire”.